

PE FRONT ÎN RĂZBOIUL CRIMEII

Traducere din limba engleză
de *Mihai-Dan Pavelescu*

CUPRINS**MULTUMIRI**

<i>Mulțumiri</i>	7
Introducere	9
1. Războiul Crimeii: „Curios și inutil”	13
2. Armatatele: Soldați pregătiți pentru război?	43
3. Generalii: Conducere incompetentă	84
4. Războiul „adevărat”: Frig, foamete și boli	119
5. Și ei au luptat: Femei și copii	161
6. Mândrie și prejudecată: Turcii în război	191
7. Soldații în luptă: Curaj și lașitate	217
8. Chipul luptătorului în Războiul Crimeii	248
Epilog	281
Note	289
Referințe bibliografice	300
Index	312

RĂZBOIUL CRIMEII

„Curios și inutil”

TOTALUL PIERDERILOR DIN Războiul Crimeii purtat în anii 1853-1856 nu va fi cunoscut niciodată cu exactitate, dar probabil că a depășit un milion de morți, la care se adaugă un număr necunoscut de bărbați, femei și copii rămași schilozi pe viață din cauza rănilor sau a bolilor suferite. Probabil că în dreptul rușilor se poate consemna aproape o jumătate de milion de victime omenești, iar turcii au suferit pierderi similare. Franța a pierdut probabil 100.000 de oameni, Marea Britanie poate 25.000, iar Italia în jur de 2.000. Până la Primul Război Mondial, niciun alt conflict nu avea să mai înregistreze atâtea victime¹. Magnitudinea acestor pierderi pare cu atât mai însărcinătoare când ne gândim că de mică era populația mondială la momentul respectiv. Planeta era locuită de 1,2 miliarde de oameni, adică mai puțin decât populația actuală a Chinei. În anul 1850, în Statele Unite trăiau doar 23 de milioane de oameni (deși până în 1860 aveau să fie 31 de milioane); în Marea Britanie trăiau doar 26 de milioane, iar în Franța 35 de milioane. Populația întregului Imperiu Otoman era de numai 25 de milioane, iar vastul Imperiu Rus avea doar 60 de milioane de locuitori – mai puțin de două treimi din populația Mexicului din zilele noastre.

Deși populația Pământului în timpul Războiului Crimeii era numai o șesime din cea actuală, diviziunile sociale erau pe atunci mult mai importante decât în prezent și ele au jucat un rol însemnat în desfășurarea acestui conflict. În anii 1850 se înregistrase o creștere a clasei de mijloc, mai cu seamă în Franța și Statele Unite, dar bogății și săracii continuau să trăiască în lumi

profund diferite. Averi enorme continuau să se afle în mâinile unui număr relativ mic de sultani, nobili, bancheri și industriași. În Marea Britanie, de exemplu, 44 de duci dețineau, fiecare, terenuri de peste 100.000 de acri. Unul dintre ei, ducele de Sutherland, deținea 1.358.000 de acri, o suprafață mai mare decât comitatele britanice Bedfordshire, Berkshire și Buckinghamshire la un loc, iar el nu era nici măcar persoana cea mai bogată din Anglia². În Statele Unite, se înregistrau de asemenea diferențe uriașe între plantatorii sudiști bogăți și proprietari de sclavi, despre care se spunea că vorbeau „exact ca gentlemanii englezi”, și fermierii albi săraci, al căror grai era practic ininteligibil pentru gentlemanii englezi și ale căror neveste subnutrite și fiice tinere mestecau întruna tutun³. Același lucru era valabil și în cazul diferențelor din Nord dintre magnații căilor ferate și imigranții irlandezi.

Majoritatea țăranilor săraci din Europa, America și Imperiul Otoman continuau să-și petreacă mare parte a vieții câștigându-și pâinea prin trudă anevoieasă. În același timp însă, într-o măsură mai mare ca oricând, foarte mulți săraci se îndreptau către orașe. În Marea Britanie, săracii urbani începuseră deja să-i depășească numeric pe omologii lor rurali. Orașele britanice au condus revoluția industrială mondială, însă orașe s-au dezvoltat peste tot, până și în înapoiata Rusie sau Turcie, iar în Paris locuiau 400.000 de muncitori⁴. Îngheșuiți în mahalale ticsite, acoperite de fum și funingine, cei mai mulți orășeni săraci duceau o viață mizerabilă. Indiferent dacă era vorba despre Franța, Marea Britanie sau Rusia, locuitorii mahalalelor aveau atât de puțină hrană, încât dezvoltarea lor fizică a stagnat realmente. O mare parte din mâncare era contaminată, iar apa era frecvent poluată. Puricii, muștele, Tânărăii și şobolanii deveniseră o prezență banală, la fel și unele boli letale ca tifosul, malaria, variola și holera.

Baligi urât mirosoitoare acopereau străzile multor orașe, întrucât orășenii se bazau pe mijloace de transport cu tractiune animală. De exemplu, fiecare dintre cei 15.000 de cai din New York producea zilnic 10-12 kg de bălegar⁵. Pe străzi se vedea maldăre de excremente produse de porcii care erau lăsați să circule în libertate, deoarece mâncau gunoaiele care altfel ar fi putrezit pe trotuar,

Respect pentru oameni și cărti

unde erau aruncate. Majoritatea bărbaților, femeilor și copiilor munceau din greu în condiții groaznice, pentru salarii mici. În făbricuțele cu lucrători supraexploatați și subplătiți și muncă infantilă, condițiile erau foarte dure, însă poate că nimeni nu suferea mai mult ca minerii. Cererea sporită de cărbune a dus la abuzuri îngrozitoare, astfel că minerii lucrau în condiții periculoase și degradante. În Anglia, de exemplu, bărbați și femei munceau frecvent în pielea goală din cauza căldurii cumplite, iar copiii trudeau ore la rând într-o beznă totală, operând uși-ghilotină, pentru a ventila minele. Femeile și copiii trudeau de asemenea ca animale de povară, trăgând cărucioare cu cărbune prin tuneluri atât de scunde, încât erau siliți să se târască, remorcând cărucioarele legate prin lanțuri de gât⁶. Condițiile nu erau mai bune în alte părți ale Europei sau în minele de argint din Nevada.

În ciuda folosirii precumpănitoare a cailor, o revoluție în domeniul transportului începuse să afecteze mare parte din Occident. Primul vapor cu aburi din lume, inventat de americanul Robert Fulton, apăruse pe râul Hudson în 1807. Până în 1853, când a început Războiul Crimeii, vapoarele acționate de forța aburilor înlocuiseeră o mare parte din velierele ce le precedaseră în Occident, dar nu și în Rusia sau Turcia. În același an, flota marinei militare americane formată din vapoare cu aburi produși prin arderea cărbunilor a întreprins prima expediție în Japonia, sperând să deschidă – pentru comerțul cu SUA – acea țară fidelă vechiului ei izolaționism. Transportul pe căile ferate devenise de asemenea important. Excepțând Rusia și Turcia, care se schimbau lent în privința aceasta, și nu numai, căile ferate se răspândiseră deja în mare parte din Europa și America de Nord. În 1850, Statele Unite aveau aproape 15.000 km de șine, iar Marea Britanie 11.000 km, însă în Rusia existau doar 660 km, iar Turcia nu avea aproape deloc căi ferate⁷. În 1860, în SUA existau 50.000 km de șine, dintre care numai 14.000 km se aflau în Sud, restul fiind construite în statele nordice, care, evident, și le-au însușit după izbucnirea războiului civil, un an mai târziu⁸. Majoritatea trenurilor continuau să fie zgomotoase, murdare și inconfortabile pentru pasageri, dar deplasau oameni și mărfuri cu viteza, pe atunci uluitoare, de 48 km/h, indiferent de condițiile meteo.

Respect pentru oameni și cărți

Comunicațiile erau și ele în plină transformare. Telegraful lui Samuel F. B. Morse începuse să fie utilizat cu zece ani înainte de Războiul Crimeii și ziarele își crescuseră mult tirajele în ciuda cenzurii din unele țări, printre care Rusia și Franța. Cel mai difuzat ziar din lume, *The Times*, publicat în Londra, avea tirajul de 40.000 de exemplare, mai mult decât toți concurenții săi laolaltă, dar gazetele erau citite pe scară largă și în alte țări. Deși nici 20% dintre bărbații ruși nu erau alfabetizați și chiar mai puțini turci știau să citească, 40% dintre bărbații britanici puteau citi, la fel ca 80-90% dintre albii americanii⁹. Tot mai mulți oameni citeau cărți acasă și în biblioteci, iar până la izbucnirea războiului, autori ca Pușkin, Turgheniev, Gogol, Flaubert, Racine, Dickens, Scott, Longfellow, Tennyson, Shakespeare și alții fuseseră traduși în diverse limbi.

Zonele rurale cunoscuseră însă puține schimbări. În Rusia, Turcia și Franța, ciclul agricol continua să domine existența, iar majoritatea fermierilor se confruntau cu recolte slabe, piețe nesigure și condiții mizerabile de trai. Deși zilele de târg și festivalurile ocasionale alungau parțial monotonia trudei zilnice, iar unii săteni norocoși din Occident se bucurau uneori de cântăreți ambulanți, mici grupuri teatrale, ventriloci, circuri și recitatori de monologuri, viața rurală se modificase foarte puțin față de trecut. În Statele Unite, de exemplu, cu excepția câte unui flașnetar italian zdrențăros sau a unor fanfare germane sordide compuse dintr-un toboșar și câțiva trompetiști gălăgioși, oamenii de la sate continuau să se bazeze pe comedianții britanici, aşa cum făcuseră și înaintașii lor. Teatrul american era aproape în exclusivitate britanic și, exceptând unele cântece ca *Dixie*, *Yankee Doodle* și *Sucking Cider Through a Straw*, cântecele cele mai populare proveneau tot din Marea Britanie. Până și *Home, Sweet Home* a fost scris de un englez, care l-a adaptat pe o melodie italienească¹⁰.

În orașele din Occident, săracii nou-sosiți aveau puțini bani, însă mulți îi cheltuiau în weekenduri, când beau, mergeau la prostitute sau vizionau spectacole burlești cu tentă explicit sexuală. Noua clasă mijlocie se distanța de acest gen de depravare, prin etalarea reținerii „victoriene”. Britanicii purtau mustață și favoriți, își ungeau părul cu ulei de Macassar și se îmbrăcau în

Respect pentru oameni și cărti

negru. Femeile nu renunțaseră la corsete, pentru a avea un trup tras ca prin inel, dar nu-și mai expuneau sănii în decolteuri adânci. Continuau să poarte rochii în culori vii care se încheiau acum până la gât și fuste până-n pământ.

Pe de altă parte, cei cu avere și rang social înalt se răsfățau în plăceri extravagante. De exemplu, conacele rurale britanice ofereau scene de opulență, cu servitori care pregăteau cine imense pentru oaspeți ce-și dedicau weekendurile prelungite sporturilor masculine, muzică clasice și relațiilor sexuale. Londra găzduia cluburi exclusiviste pentru bărbați, restaurante de lux, evenimente sportive și baluri mărețe. În zilele calde de vară, aristocrația britanică, la care se alăturau membrii clasei de mijloc aflată în creștere, se înghesuia pe plajele din sud. În timp ce copiii se bălăceau în apă, săpau în nisip și se jucau cu șoareci și iepuri domesticiți ținuți în cuști, adulții rămâneau complet îmbrăcați, adesea sub umbrele de soare. Mâncau melci de mare și țipari în aspic și beau bere de ghimbir. Femeile care purtau pălării de paie brodau și sporovăiau, iar bărbații citeau ziare, priveau vapoarele prin lunete sau se amuzau de giumboșlucurile cântăreților ambulanți „negri”. Problemele săracilor urbani erau departe de preocupările lor¹¹.

Rusia oferea contraste și mai izbitoare. Vasta ei populație de iobagi rămăsesese la fel de ignorantă și pauperă ca întotdeauna, clasa de mijloc era încă foarte mică, iar nobilimea trăia în același lux pe care-l etalase mereu, bucurându-se fie de vastele ei domenii rurale, fie de numeroasele tentații ale sclipitoarei vieții sociale din St. Petersburg.

St. Petersburg era un magnet pentru nobili ruși iubitori de petreceri, însă Parisul era centrul lumii strălucitoare și depravate din Europa luminată cu felinare cu gaz. Nobili ruși se înghesuiau acolo pentru a se îndopă cu stridii și șampanie între episoade de frenezie sexuală alături de numeroasele curtezane frumoase ale Franței, care treceau de la prinți ruși, la conți francezi și la ofițeri de gardă, pentru a o lua din nou de la capăt într-un vârtej năucitor de baluri de gală și amanții. În Paris existau mii de cocote și se spune că noul dans cancan – interpretat de femei frumoase care nu purtau lenjerie intimă – a jucat un rol major în creșterea cererii pentru